

Barcelona en Comú en context: municipalisme internacional, canvi d'agenda i reptes de futur

Ricard Gomà / @ricardgoma

Acaba el segon curs de l'actual mandat municipal. Fa poc més de dos anys, Ada Colau era investida alcaldessa de Barcelona. Uns quants dies abans, Barcelona en Comú (Bcomú) havia guanyat les eleccions. Una candidatura ciutadana i de confluència articulada barri a barri, un espai d'innovació col·lectiva, aconseguia un ampli suport social i esdevenia la primera força a l'Ajuntament. **No es tractava només d'irrompre; es tractava de guanyar per governar**, per reconnectar les institucions al bé comú. Era un camí a ser explorat, però amb bases sòlides: hi havia molta gent senzilla amb vivències quotidianes de fraternitat, llargues trajectòries de compromís veïnal, les energies ciutadanes del 15-M, un lideratge fort i reconegut, espais polítics organitzats amb voluntat de compartir pràctiques i objectius, en un temps nou cridat a superar esquemes del passat. La Barcelona solidària, que tantes vegades havia forjat canvis històrics, estava disposada a construir novament l'esperança. A recuperar el millor de la ciutat: la força de la seva gent comuna per intentar escriure un projecte de democràcia activa, de convivència entre persones diferents, de justícia urbana.

Canvi de context: el nou municipalisme internacionalista

Han passat només dos anys; ha estat, però, un temps intens en què el ritme dels canvis, a escala global, s'ha accelerat. La vella política sembla esgotar les seves capacitats de processar les transformacions, s'aguditzen les dificultats d'intermediació dels actors tradicionals. La (no tan) nova austeritat tendeix a situar-nos, d'altra banda, en escenaris de desposseïció ciutadana, de postdemocràcia. Tot això ha anat generant també respostes antiestablishment en múltiples direccions. Algunes s'inscriuen en lògiques d'involució: el 'mix' d'autoritarisme polític, restauració moral i replegament nacionalista que, en dosis variables, observem en **Trump, Le Pen o el 'Brexit'**. D'altres combinen 'mainstream' socioeconòmic, ruptura amb el sistema de partits i un relat d'optimisme adaptatiu: la fórmula de Macron. En l'espai progressista es produeixen també dinàmiques disruptives. Van madurant expressions innovadores que sumen cultures polítiques diverses i creixen en clau electoral (**els GroenLinks neerlandesos, La France Insoumise, l'esclat de Corbyn, Podemos i les confluències**). És en aquest espai, amb trets i aportacions pròpies, que el nou municipalisme internacional sorgeix com a fenomen polític, amb bases estructurals sòlides i potencial transformador.

Les bases estructurals del nou municipalisme, cal cercar-les en la dimensió urbana del canvi d'època. El temps de la societat industrial va anar de la mà de l'espai dels estats. El tauler polític es transforma ara també en el seu vessant territorial, i dona lloc a un joc de geometries líquides (parafraçant Zygmunt Bauman), on es generen condicions inèdites d'enfortiment de les ciutats. La població urbana és ja majoritària al planeta (54,5%); i les bases del canvi d'època —quotidianitats complexes, economies i interaccions digitals, riscos ecològics, energies comunitàries...— situen l'esfera local com a peça clau de tot procés de construcció de justícia social i climàtica al segle XXI. Al llarg de l'elaboració de la **Nova Agenda Urbana (adoptada a la cimera de Quito, 2016) va reaparèixer amb força la idea del dret a la ciutat** (als 50 anys del 'droit à la ville' de Lefebvre) entès com la dimensió urbana dels drets socials, culturals i econòmics: el retorn a l'esfera local de les conquestes col·lectives que la història recent havia desplaçat als estats. I entès també com a

democràcia, com a aposta per posar la vida en mans de la gent: crear noves capacitats d'autogestió del comú, forjar sobirania de proximitat (tecnològica, energètica, alimentària).

És en aquest context de fons, que el nou municipalisme incorpora un potencial polític inèdit. Es referma com a proposta amb capacitat creixent de canalitzar lògiques d'ampliació democràtica, apoderament ciutadà i construcció del bé comú. **La xarxa de ciutats refugi** (de Lampedusa a Malmö) desenvolupa programes d'acollida i d'inclusió davant els murs i les fronteres estatals. En una UE de majoria conservadora, ciutats centrals com **Londres, París, Berlín o Grenoble són avui referència de convivència multicultural**, gestió pública de l'aigua, control de lloguers i polítiques de transició ecològica. **Als EUA, la xarxa de ciutats de drets humans (de Nova York a Seattle)** converteix aquestes en llocs de seguretat residencial davant el racisme institucional de Trump. A l'Amèrica Llatina, en plena crisi dels projectes progressistes a escala nacional, s'activa un cicle de nou municipalisme amb candidatures ciutadanes guanyadores, pressupostos participatius i autogestió comunitària (Valparaíso, Rosario, Montevideo...). Sembla, doncs, que es van creant les condicions per teixir un espai d'alternativa, des de les ciutats i la política de proximitat, que convoqui àmplies majories socials, i generi una praxi transformadora en el segle XXI.

En aquest nou escenari, Barcelona ha anat desenvolupant un paper rellevant: en destaquen l'aposta per les ciutats del canvi; el lideratge de xarxes europees i globals (acollida, justícia climàtica, Eurocities, Ciutats i Governos Locals Units); l'impuls d'espais com la trobada municipalista internacional de Ciutats sense Por, on s'han teixit aprenentatges i vincles. Però Barcelona fa sobretot una aportació cabdal en relació amb l'agenda de polítiques públiques, a la posada en marxa d'una praxi de govern que intenta respondre al conjunt d'aspiracions socials que van cristal·litzar aquell maig del 2015. Quin és el balanç un cop creuat l'equador del mandat?

Les dimensions del canvi en l'agenda política a Barcelona

Fa poc més d'un any, amb David Cid vam publicar un article a CRÍTIC titulat "[Cinc canvis reals que ha fet Barcelona en Comú en vuit mesos](#)", on apuntàvem els **eixos on es produïen dinàmiques de transformació**. Avui, aquestes dinàmiques poden llegir-se en clau d'un procés de canvi en l'agenda política de la ciutat: són nous relats, models i formes de governança; noves pautes —encara incipients— en l'estructura de poder. Les polítiques municipals que fixen avui el canvi d'agenda es poden resseguir al llarg de quatre dimensions.

1. En el camp econòmic, el govern municipal ha anat desplegant els instruments que permeten avançar cap a un model de lideratge públic, compromís amb l'ocupació, forta presència cooperativa, i vinculació del sector privat a estratègies de millora social i ambiental. S'han posat en marxa polítiques públiques d'incidència sobre l'estructura productiva, laboral i comercial de la ciutat: a) el Pla d'impuls a l'economia social i solidària i el Pla de transició a la sobirania tecnològica, com a apostes prioritàries cap a un model més equitatiu i comunitari, amb més capacitat de creació i apropiació col·laborativa de valor; b) l'Estratègia per l'ocupació de Barcelona, com a aposta per retornar la lluita contra l'atur al centre de les prioritats municipals, i c) l'acord de regulació d'horaris comercials —amb reducció a la meitat d'obertura en festius— com a opció de defensa del comerç urbà. Cal esmentar a l'últim la nova governança del turisme per mitjà d'una eina clau, el PEUAT: el Pla especial urbanístic d'allotjaments turístics situa l'activitat sota regulació i control públic (amb àrees de decreixement) per tal de fer possible un encaix sostenible entre els barris i el turisme.

2. El govern municipal ha situat en el nucli de prioritats el rescat social, l'acció per la inclusió i la reconstrucció dels drets bàsics. La garantia de drets socials s'ha expressat en el triple eix de l'habitatge, l'educació i la salut. a) En el camp habitacional, l'estratègia de rescat (unitats

d'acció contra desnonaments, cessió i mobilització de pisos buits) s'ha articulada a un salt qualitatiu de model: l'aprovació d'un Pla d'habitatge que multiplica per quatre el nivell d'inversió i fa del lloguer social la prioritat màxima. b) En el camp educatiu, s'ha reactivat la política de construcció de centres públics (amb tres nous instituts escola en barris vulnerables) i s'han revertit privatitzacions i retallades del 0-3: remunicipalització, 10 escoles bressol noves, recuperació de suports i tarifació social. c) Les polítiques de salut han prioritzat la lluita contra les desigualtats, focalitzant l'acció en els barris més fràgils; s'ha aprovat el primer pla de salut mental, i s'ha avançat en el model universal (desprivatització de serveis i abolició de la mútua de funcionaris). No podem oblidar l'articulació de les agendes LGTBI i feminista, que doten el conjunt de polítiques públiques de perspectiva de gènere, i de defensa de les llibertats sexual i afectiva com a béns comuns.

3. Des del 2015, el govern municipal afronta el repte de construir l'agenda de l'habitabilitat sostenible: un nou urbanisme democràtic i de gènere per la recuperació de carrers i de places; per la garantia d'habitatges assequibles i la defensa del dret al barri. I un nou ecologisme quotidià per protegir el clima i la qualitat de l'aire; per fer de l'aigua un dret bàsic i no una mercaderia. a) En la dimensió urbanística, cal destacar la posada en marxa del programa de superilles sobre la trama Cerdà, una aposta estructural per la redistribució democràtica de l'espai, per la vida i la ciutadania en comú. Cal considerar també el conjunt d'actuacions per construir el dret al barri davant les dinàmiques de gentrificació: la prohibició de substituir usos residencials per turístics incorporada al PEUAT, i la defensa tenaç del bé comú davant els pisos turístics irregulars. b) En la dimensió ambiental, el marc de transició ecològica s'ha vist impulsat i concretat per una decisió cabdal: la constitució de Barcelona Energia com a operadora pública municipal, una eina que permet lligar fonts renovables, producció de proximitat, sobirania i drets energètics. I, si l'energia opera com a palanca principal de compromís pel clima, la mobilitat ho fa com a determinant clau de qualitat de l'aire. En aquest sentit, el govern ha impulsat, d'una banda, un pla contra la contaminació amb mesures de restricció estructural a la circulació dels vehicles més contaminants i, d'altra banda, una estratègia d'enfortiment de la mobilitat sostenible, on l'eix central és l'ampliació de la xarxa de carrils bici en 200 quilòmetres.

4. L'economia del bé comú, els drets socials i l'ecologia urbana són grans dimensions d'agenda que no solament impliquen noves polítiques, sinó també noves formes de produir-les: per apoderar la ciutadania i els barris, per aprofundir la democràcia i fer-la més oberta i transparent. L'articulació d'aquesta democràcia activa s'ha anat desenvolupant sobre dos eixos prioritaris. a) Un primer eix vinculat a la proximitat i la participació. Cal destacar aquí el Pla de barris, un procés comunitari de millora urbana que aplega un conjunt d'accions en els 16 barris més vulnerables (àrees del Besòs, muntanya, Ciutat Vella i la Marina), amb 150 milions d'euros d'inversió i l'aposta per la implicació del teixit social en la coproducció de polítiques. D'altra banda, l'ampliació del model de gestió ciutadana: existeixen avui 35 equipaments amb gestió cívica i 18 espais amb projectes d'autogestió veïnal. I, finalment, Decidim Barcelona, una plataforma digital de participació que aplega ara 11 processos decisoris oberts a tothom: des de la transformació de la Meridiana fins al nou Pla d'usos de Ciutat Vella, passant per la prova pilot de pressupostos participatius a l'Eixample. b) Un segon eix s'articula al voltant de la transparència i el compromís anticorrupció. L'any 2015, l'Ajuntament va crear l'Oficina per la Transparència i les Bones Pràctiques, i s'ha dotat el 2017 del primer Codi ètic municipal de l'Estat Espanyol. La nova licitació a les Glòries i la multa de 7 milions d'euros a Fomento de Construcciones y Contratas (FCC) per irregularitats en la gestió de residus són indicadors clau d'una agenda anticorrupció de tolerància zero.

Un procés de canvis en un marc de tensions i de límits

Més enllà d'aquestes quatre dimensions, les quals intenten reflectir el procés d'articulació de la nova agenda política, el balanç de la primera meitat del mandat podria realitzar-se des de molts

altres angles. No és l'objectiu d'aquest article. És, però, necessari apuntar certes reflexions que permeten ubicar l'acció de govern, les polítiques públiques, en un context més ampli que genera impactes i no és, per tant, obviament: un procés sota pressions i límits; amb dubtes i incerteses; un nou municipalisme en plena construcció.

Cal considerar, en primer lloc, **la gestió difícil d'una aritmètica política fràgil**. Mai abans s'havia governat Barcelona amb un equip tan reduït: 11 regidories sobre 41 (a 10 de la majoria). L'entrada del PSC al govern ara fa un any (4 regidories), resulta positiva però limitada. **Bcomú no ha reeixit en l'aposta per configurar un executiu municipal de base més àmplia**, sumant els espais progressistes que van votar la investidura d'Ada Colau. Són febleses polítiques que s'han fet notar: des d'haver d'aprovar el pressupost per qüestió de confiança fins a les dificultats en projectes estratègics, com la connexió del tramvia per la Diagonal.

En segon lloc, les polítiques del canvi avancen, però ho fan inscrites en **una estructura de poders encara desigual**. En l'actual esquema de globalització, les ciutats operen com a espais centrals d'aterratge del capital financer: actius urbans d'alta rendibilitat que acaben generant dinàmiques de bombolla (hipotecària, hotelera, comercial, de lloguers). Se suma a tot això una Llei d'arrendaments urbans (LAU) a mida de la propietat immobiliària. En el camí, un rastre de gentrificació i expulsions. Hi ha, per tant, al cap de dos anys del canvi, un trajecte pendent: el que condueix a revertir l'entramat legal i les asimetries de poder que fan possible encara avui, en el tauler urbà de joc, el predomini de les plusvàlues per damunt del dret al barri; l'oligopoli elèctric per sobre de la justícia climàtica; el 'lobby' dels cotxes per sobre de la salut de la gent.

Finalment, també **a la construcció d'hegemonia li queda camí a fer**. És cert que l'estructura de percepcions i preferències de la ciutadania mostra avui una alta sintonia amb l'agenda municipal. Però ho és també que la majoria social no es tradueix de manera directa en hegemonia política de cicle llarg. Calen bases culturals per desplegar el nou projecte. No n'hi ha prou amb la palanca institucional; cal acció col·lectiva urbana que connecti amb espais amplis de ciutadania.

I cal sobretot afrontar dues qüestions clau, **dos reptes encara incipients**:

1) Avançar cap al municipalisme del comú: teixir un model d'aliança publicocomunitària on enfortir drets i autogestió alhora; on convertir els serveis en béns comuns; on coproduir el dret a la ciutat.

2) Avançar amb més força cap a la doble escala de ciutat metropolitana i xarxa de barris: una metròpoli amb poder i legitimitat democràtica on reduir desigualtats i fer la transició ecològica (l'Agenda Besòs com a oportunitat), i uns barris on construir capacitats col·lectives de transformació quotidiana.

Dèiem fa un any —al final de [l'article a CRÍTIC abans esmentat](#)— que a Barcelona existien raons sòlides per a l'esperança. Les condicions han anat madurant i l'agenda del canvi també. El nou municipalisme emergeix al món com a espai de reapropiació democràtica, i Barcelona n'és un referent. Una 'fearless city' que planta cara a les injustícies; on la solidaritat és la tendresa dels barris; on la vida es viu (una mica més) en comú, i la política s'assembla (cada dia més) a la vida. Queda molt per fer, fragilitats a superar i obstacles a remoure, però el balanç de dos anys segueix proporcionant motius per a l'esperança.

Ricard Gomà és professor de Ciència Política a la UAB i exregidor d'ICV-EUiA a Barcelona.